נוח לו לאדם שיפיל את עצמו לתוך כבשן האש. כלומר כפ' הזהב (ב"מ דף נח:) כל היורדין לגיהנם עולין חוץ משלשה וחד מיניהו המלבין פני חבירו ברבים ואומר נמי (שם נט.) נוח לו לאדם שיבעול ספק אשת איש ואל ילבין פני חבירו ברבים מנלן מדוד וגרמה האי דלא משיב ליה (פסחים דף כה.) בהדי ג' עבירות שאין עומדים בפני פקוח נפש עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים משום דעבירת הלבנת פנים אינה מפורשת בתורה ולא נקט אלא עבירות המפורשות:

יצאת בת קול ואמרה ממני יצאו **כבושים.** בשלהי מסכת מכות (דף כג.) מסיק דהכי גמירי לה: **דקרב רישא לגבי גופיה.** תימה רבי מאיר דאמר בחלק (סנהדרין דף קג.) אבשלום אין לו חלק לעולם הבא א"כ קביעא ליה דקרב רישיה לגבי גופיה ולא קביעא ליה דאייתיה לעלמא דאתי מכל מקום אסקיה משבעה מדורי דגיהנם ואם כן אמאי לא משיב ליה בהדי אחז ואחזיה דאמר (שם קג.) לא חיין ולא נידונין וי"ל דלא משיב אלא מלאכים:

דאייתיה לעלמא דאתי. ואי קשיא הא אמרו בחלק (סנהדרין דף קד.) ברא מזכי אבא אבא לא מזכי ברא כדכתיב ואין מידי מגיל אין אברהם מגיל את ישמעאל ולא יצחק את עשו אבל הכי מגיל את האב כגון יאשיהו שלא מנו את אמון וי"ל משום דאבשלום נטל את שלו בעולם הזה שנהרג במיתה משונה הועילה לו תפלת אביו דומיא דיהויקים דאמר התם שהיה כתוב על גולגלתו זאת ועוד אחרת ונפרע ממנו לאחר מיתה לא מנו אותו ועוד אבשלום לא עבד עבודת כוכבים א"נ מני למימר הא דאמר אבא לא מזכי ברא היינו משום כבוד האב אין מונעין מלמנותו עם רשעים בלא תפלה אבל תפלה מועלת ודוד התפלל על אבשלום ולעולם

אלא ויקריא מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב כיצד לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו אמר להם וכי משלי אכלתם משל אלהי עולם אכלתם הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם [1] ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה [ז] משום דכסתה פניה חשבה לזונה א"ר אלעזר שכסתה פניה בבית חמיה דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה זוכה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים מנלן מתמר נביאים דכתיב [2] חזון ישעיהו בן אמוץ מלכים מדוד [ח] ואמר רבי לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו אמוץ ואמציה אחים הוו [3] היא מוצאת היא מיתוצאת מיבעי ליה א"ר אלעזר לאחר שנמצאו סימניה בא סמאל וריחקן בא גבריאל וקירבן היינו דכתיב [4] למנצח על יונת אלם רחוקים לדוד מכתם א"ר יוחנן משעה שנתרחקו סימניה נעשית כיונה אילמת לדוד מכתם שיצא ממנה דוד שהיה מך ותם לכל דבר אחר מכתם שהיתה מכתו תמה שנולד כשהוא מהול דבר אחר מכתם כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה כך בגדולתו [ג] [3] והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ותימא ליה מימר [ג] אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב ואמרי לה אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא ואמרי לה אמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש [א] ואל ילבין פני חבירו ברבים מנלן מתמר [3] הכר נא א"ר חמא ברבי חנינא בהכר בישר לאביו [ב] בהכר בישרוהו בהכר בישר [5] הכר נא הכתנת בנך היא בהכר בישרוהו הכר נא למי נא [ג] אין נא אלא לשון בקשה אמרה ליה בבקשה ממך הכר פני בוראך ואל תעלים עיניך ממני [6] ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני היינו [ד] דאמר רב חנין בר ביזנא א"ר שמעון חסידא [ב] יוסף שקדש ש"ש בסתר זכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקב"ה דכתיב [7] עדות ביהוסף שמו [ג] יהודה שקדש ש"ש בפרהסיא זכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה כיון שהודה ואמר צדקה ממני יצתה בת קול ואמרה אתה הצלת תמר ושני בניה מן האור חייך שאני מציל בזכותך ג' מבניך מן האור מאן נינהו חנניה מישאל ועזריה צדקה ממני מנא ידע יצתה בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים [6] ולא יסף עוד לדעתה אמר שמואל סבא חמוה דרב שמואל בר אמי משמיה דרב שמואל בר אמי כיון שידעה שוב [ד] לא פסק ממנה כתיב הכא [3] ולא יסף עוד לדעתה וכתיב התם [8] קול גדול ולא יסף: אבשלום נתגאה בשערו וכו': ת"ר אבשלום בשערו מרד שנאמר [9] ובאבשלום לא היה איש יפה וגו' ובגלחו את ראשו (וגו') והיה מקץ ימים לימים אשר יגלח כי כבד עליו וגלחו ושקל את שער ראשו מאתים שקלים באבן המלך תנא אבן שאנשי טבריא ואנשי ציפורי שוקלים בה לפיכך נתלה בשערו שנאמר [10] ויקרא אבשלום לפני עבדי דוד ואבשלום רוכב על הפרד ויבא הפרד תחת שובך האלה הגדולה (ז) ויאחז ראשו באלה ויותן בין השמים ובין הארץ והפרד אשר תחתיו עבר [שקל ספסירא בעא למיפסקיה] תנא דבי רבי ישמעאל באותה שעה (ה) נבקע שאול מתחתיו [11] וירגז המלך ויעל על עליית השער ויבך וכה אמר בלכתו בני בני [אבשלום] מי יתן מותי אני תחתיך אבשלום בני בני והמלך לאט את פניו ויזעק המלך קול גדול בני אבשלום אבשלום בני בני הני תמניא (ו) בני למה שבעה דאסקיה משבעה מדורי גיהנם ואידך איכא דאמרי דקריב רישיה לגבי גופיה ואיכא דאמרי דאייתיה לעלמא דאתי [12] ואבשלום לקח ויצב לו בחייו מאי לקח [ו] אמר ריש לקיש שלקח מקח רע לעצמו את מצבת אשר בעמק המלך וגו' א"ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של מלכו של עולם דכתיב

אלא ויקריא. למד לבריות לקרות שם בשם ה' אל עולם: **ויאל לאחר שאלנו ושם.** משלו היו עומדין לברכו לאברהם והוא אומר להם וכי משלי אכלתם: **שכסתה פניה בבית חמיה.** ולא רצה אותה כל הימים שגדלה בביתו לפיכך לא הכיר בה [ו] : **אמון.** אביו של ישעיהו ואמציה מלך יהודה אחים הוו ואמון אחיו נביא היה. אלמא נביאים נפיק מינה: **היא מיסולאת.** הוי משמע לשון הולאה בעל כרחה. היא מולאת משמע לשון מליצה: **סימניה.** חותמו ופתיליס ומטה. שבא סמאל שהוא שר של אדום וריחקן כדי שתשרף ולא יצא דוד ממנה [ו] המכה את אדום בגיא מלח [ח] : **יונה אלם רחוקים.** על עסקי הרחקה שנעשו סימניה רחוקים: **לדוד מכתם.** לאותה [ח] שהיתה רואיה ועומדת לצאת ממנה דוד: **שהוא מך.** עניו: **ותם.** תמיס בדרכיו: **מכתו תמה.** מקום מילה שהוא ראוי למכה היה תם ושלם שלא הולך לחסרו: **ד"א כשם שבקטנותו.** קודם שמלך: **כך בגדולתו.** לאחר שמלך. ולשון מכתם שהיתה תמה מכתו מתחלתו ועד סופו לא נחסר ענוותנותו ולא נשתנית: **והיא שלחה וגו' לאיש אשר אלה לו.** ולא שלחה לו לאמר ממך אני הרה והרי סימנין שלך: **ותימא ליה מימר.** לשליח אמור לו שממנו אני הרה ואלו סימניו: **ואל יצבין כו'.** אף זו נוח היה לה ליפרף ואל תלבין פניו לפיכך שלחה לו אם יודה ויגלה הוא עצמו את הדבר יגלה ואם לאו תשרף ולא תגלה היא את הדבר: **בהכר בישר אל אביו.** דבר שנעטר בו ובהכר בשרוהו: **מנא ידע.** שממנו היא מעוברת שמא אף אחרים באו עליה: **ויאמר.** בת קול אמרה: **הכושים.** דברים עלומים שנגזרו מלפני שיצאו מזו מלכים ואי אפשר לצאת אלא מיהודה דכתיב גור אריה יהודה כבושין דברי סתר ל"ה.

ח) מיי' פ"ו מהלכות דעות הלכה ח [ופ"ג מהל' תשובה הל' יד ופ"ג מהל' חובל הל' ז ושוע"ע חו"מ סי' תכ סעי' לט]:

תוספות שאנץ

וכי משלי אכלתם הודו וברכו למי שאמר והיה העולם. יש במדרש שלא רצו לברך ברצונם עד שאמר להם אברהם פרעו מה שאכלתם ושתיתם והיה אומר להם שהוא עולה למנין גדול כי היו במדבר והיה טורח גדול להביא שם המאכל והמשתה וכשראו כך כי היה רוצה אברהם שיפרעו הכל אז ברכו הקב"ה שלא ברצונם על מנת שלא יפרעו שום דבר: שכסתה פניה בבית חמיה אע"פ שהיה בלבו שהיא תמר טעה בכך לומר אחרת היא שהרי תמר צנועה היתה. ח) ל"א שכיסתה פניה בבית חמיה לא ראה אותה כל הימים שגדלה בביתו לפי' לא הכירה: יצאו כבושין דברים עלומים שנגזרו מלפני שיצאו מזו מלכים ואי אפשר לצאת אלא מיהודה דכתיב גור אריה יהודה כבושין דברי סתר ל"ה.

ח) ע' נתנאל הכ"מ דנס ברש"י ל"ל ב' הפירושים.

תורה אור השלם

1. וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָנֶיהָ:
בראשית לח טו

2. חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן אָמוֹץ אֲשֶׁר חָזָה עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה: ישעיהו א א

3. הוּא מוֹצֵאת וְהִיא שֻׁלְּחָה אֶל חָמִיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לּוֹ אָנֹכִי הָרָה וְתֹאמֶר הַכֶּר נָא לְמִי הַחֹתָמֶת וְהַפְּתִילִים וְהַמַּטֶּה הָאֵלֶּה:
בראשית לח כה

4. לַמְנַצֵּחַ עַל יוֹנַת אִלֵּם רְחֹקִים לְדָוִד מִכְתָּם בְּאָחְזוֹ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים בְּגַת:
תהלים נו א

5. וַיְשַׁלְּחוּ אֶת כְּתֹנֶת הַפַּסִּים וַיָּבִיאוּ אֶל אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מָצָאנוּ הֲכֶּר נָא הֲכְתֹנֶת בִּנְךָ הִוא אִם לֹא:
בראשית לז לב

6. וַיַּכֶּר יְהוּדָה וַיֹּאמַר צָדְקָה מִמֶּנִּי כִּי עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיהָ לְשֵׁלָה בְנִי וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ:
בראשית לח כו

7. עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם שָׂפָת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע:
תהלים פא ו

8. אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר יְיָ אֶל כָּל קְהַלְכֶם בְּהַר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הֶעָנָן וְהָעֲרָפֶל קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף וַיִּכְתְּבֵם עַל שְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים וַיִּתְּנֵם אֵלָי:
דברים ה יח

9. וּבְאַבְשָׁלוֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֶה בְּכָל יִשְׂרָאֵל לְהִתְהַלֵּל מְאֹד מִכַּף רַגְלוֹ וְעַד קָדְקֹדוֹ לֹא הָיָה בּוֹ מוּם: וּבְגַלְּחוֹ אֶת רֹאשׁוֹ וְהָיָה מִקֵּץ יָמִים לְיָמִים אֲשֶׁר יִגַּלַּח כִּי כָבַד עָלָיו וְגִלְּחוֹ וְשָׁקַל אֶת שְׂעַר רֹאשׁוֹ מָאתַיִם שְׁקָלִים בְּאֶבֶן הַמֶּלֶךְ: שמואל ב יד כה-כו

10. וַיִּקְרָא אַבְשָׁלוֹם לְפָנֵי עַבְדֵי דָוִד וְאַבְשָׁלוֹם רֹכֵב עַל הַפֶּרֶד וַיָּבֹא הַפֶּרֶד תַּחַת שֹׁבֶךְ הָאֵלָה הַגְּדוֹלָה וַיֵּחָזֵק רֹאשׁוֹ בָּאֵלָה וַיִּתֵּן בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ וְהַפֶּרֶד אֲשֶׁר תַּחְתָּיו עָבָר: שמואל ב יח ט

11. וַיִּרְגַּז הַמֶּלֶךְ וַיַּעַל עַל עֲלִיַּת הַשַּׁעַר וַיֵּבְךְּ וְכֹה אָמַר בְּלֶכְתּוֹ בְּנִי אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְּנִי: מִי יִתֵּן מוֹתִי אֲנִי תַחְתֶּיךָ אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי: וְהַמֶּלֶךְ לָאַט אֶת פָּנָיו וַיִּזְעַק הַמֶּלֶךְ קוֹל גָּדוֹל בְּנִי אַבְשָׁלוֹם אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי: שמואל ב יט א, ה

12. וְאַבְשָׁלֹם לָקַח וַיַּצֶּב לוֹ בְּחַיָּיו אֶת מַצֵּבַת אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ כִּי אָמַר אֵין לִי בֵן בַּעֲבוּר הַזְכִּיר שְׁמִי וַיִּקְרָא לַמַּצֵּבָת עַל שְׁמוֹ וַיִּקָּרֵא לָהּ יַד אַבְשָׁלֹם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: שמואל ב יח יח

ז) מגילה יג, ב) ב"מ נט. כתובות סז: ברכות מג:, ג) [ברכות ט. סנהדרין מג: פט:], ד) [לקמן לו:], ה) [סנהדרין יח.], ו) [סנהדרין קט:], ז) המכה [ח) [מ"ב יד], ט) [שייך לעמוד הבא],

הגהות הב"ח

(א) גמ' דאמר ר' לוי: (ב) שם כך בגדולתו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה וכ"ה שלמה: (ג) שם יהודה שקדש ש"ש. נ"ב ע"ל פ' אלו נאמרין דף לו ע"ב: (ד) שם הגדולה ויחזיק לאשה בחלה ויומן: (ה) שם בחומה שעה ראה גרהנם ונקע מתחתיו: (ו) שם תמיעל דימני בני למה: (ז) רש"י ד"ה כמכתה וכו' לא סכיר בה ל"א שכסתה פניה בבית חמיה וה"ק אע"פ שהיה בלבו שהיא תמר טרועה היה בכך לומר אחרת היא שהרי תמר צנועה היא הס"ד: (ח) ד"ה לדוד מכתם לאותה שהיא רואיה: (ט) ד"ה שלקח וכו' לקח לו את השררה הזאת בחיי:

גליון הש"ם

גמ' בחבר בשרוהו. כעין זה לקמן דף יג ע"ב: שם יוסף שקדש ש"ש. לקמן דף לו ע"ב: רש"י ד"ה בקין ימים בו' אחת ל"ב חדש. מזל דף ד ע"א:

מוסף רש"י

שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה. על ידי אותו אבל נקרא שמו של הקב"ה אלוה לכל העולם (בראשית כא לג). שכסתה פניה בבית חמיה. לפיכך לא הסכיר היתה נצועה לפיכך לא חשדה (בראשית לח טז). אמרו ראמציה. אמון אביו של ישעיה ואמציה מלך יהודה (שם). מגלן מחמרי. אע"פ שהיו מוליאין אותה לשריפה לא אמרה לסם ליהודה נגעלתי אלא שלחה לו למי שאלה לו אנכי הרה, ואם יודה הוא מעצמו יודה (ב"מ נט). אע"פ שבאת לשרף לא גילתה הדבר אלא אם כן יגלה הוא ואם לא יגלה נשרפת (כתובות סז: וכנ"ל בראשית לח כה) ואילו בהליא לא אמרה אלו הסימנים של יהודה הם ולו אני הרה, אלא לאיש אשר אלה לו אנכי הרה, אם יודה יודה ואם לאו אשרף ולא אלבין פניו (ברכות מג:). יוסף שקדש ש"ש בסתר. שנתייחד עם הערוה והעמיד על עצמו וכבש את יצרו (לקמן לו:). יהודה שקדש ש"ש בפרהסיא. על היס בלקמן (שם, עי"ש בגמ'). זכה ונקרא כולו. שם בן אלהים אמיתים כלול בשמו של יהודה (שם). קול גדול ולא יסף. לא פסק, קול שכינה אינו פוסק (סנהדרין יז.).

מקים וגו'. הליב אבשלום אותה עלה וקיימה מלבת דבריו של הקב"ה כדכתיב לעולם ה' דברך נצב (תהלים קיט). ויקרא למלבת על שמו[ב] גרס לאותה רעה שתקרא על שמו. ויקרא לה יד אבשלו[ג] כך היא נקראת: **וישלחהו מעמק חברון.** ביוסף משמעי קרא כששלחו יעקב אצל אחיו והוא תחילת סיבת ירידת ישראל למצרים: **אל אוהו לדיק שקבור בחברון.** אברהם: **אינו כן.** דיותר ממה שהוא מודד מודדים לו: **דבאותה מדה.** דוגמת מעין אותו ענין. ומיהו יותר ממה שעשה משתלם דמדה טובה מרובה בתשלומין ממדת פורענות: **אמור נחמה.** שהיא אצל הקב"ה ומפיו שנאמר כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה (משלי ב): **דלא כתיב וימת.** מלך מצרים וימלוך תחתיו אחר: **ונתחכם למושיען.** לבקש לנו חכמה כנגדו: **במה נידונים.** שלא יוכל לדון אותנו כו שידענו מדרכיו שמדד מדה כנגד מדה לדור המבול ולאנשי סדום: **כי באש ה' נשפט.** וכן ישיב לנו גמול[ד]: **שבאנו.** לשון ויזד יעקב נזיד (בראשית כה): **באותה עלה.** דנתחכמה לו: **ושבי יעבד.** תלמידי יעבד. (ב) אדם גדול בתורה היה כדכתיב (דה"א ד) ויקרא יעבץ לאלהי ישראל אם ברך תברכני בתורה והרבית את גבולי בתלמידים וגו' ויבא אלהים את אשר שאל (תמורה טז.): **פרעסים.** מפרש בספרי[ה] שסמעו תרועה בהר סיני. ל"א תרעתים על שם שהיו יושבים בשערי ירושלים: **שמעסים.** ששמעו מלות אביהם. דבני יונדב בן רכב משתעי קרא והם היו מבני בניו של יתרו כדמפרש ואזיל המה הקינים: **סוכתים.** על שם שהיו יושבים בסוכות כדכתיב (ירמיה לה) ובאהלים. וקרי להו משפחת סופרים דהיינו סנהדרין וכן תרעתים זקני סעיר: ל"א תרעתים על שם שהיו יושבים בשערי ירושלים: **שמעסים.** ששמעו מלות אביהם. דבני יונדב בן רכב משתעי קרא והם היו מבני בניו של יתרו כדמפרש ואזיל המה הקינים: **סוכתים.** על שם שהיו יושבים בסוכות כדכתיב (ירמיה לה) ובאהלים. וקרי להו משפחת סופרים דהיינו סנהדרין וכן תרעתים זקני סעיר: **ועלינו מן הארץ מבעי ליה.** יגרשונו מן הארץ מאי ועלה הלוא שילאו שונאיהם מארצם הוא ולילאים מפניהם: **מלבן.** כמין דפוס שבו עושין הלבנים שממלאין אותו טיט ומחליקין אותו והיא הלבנה: **ותלו לו לפרעה.** דעליה קאי קרא ומייתי סליק ויאמר אל עמו וגו' הבה נתחכמה לו וגו' וישימו עליו שרי מסים: **אסטנים.** מפונק ואינו יכול לעשות מלאכה: **שרי מסים דבר שמשים.** רידוי של שומה שמרגילין ומשיימין לעבודה. אותו מלבן שתלו לו היה לישראל רידוי של השמה: **למען ענותו לפרעה.** בשביל סבלותם דישראל שיהו שכח לסבול: **שמסכנות את בעליהן.** שעל ידי אותן הערים ואותה עבודה נסתכנו מצרים ליטבע בים: **שממסכנות.** מדלדלות כדכתיב וינצלו את מצרים[ו] ובשביל עבודה זו אירע להן. ולהאי לישנא לא גרסינן דאמר מר (ז) כל העוסק בבנין מתמסכן. ומאן דגרס ליה להך מתרגם להן דרב ושמואל אכל מתרגמינן להך דרב ושמואל נמי אכל בניינים של כל אדם מסכנות פעמים שנופל מהבנין ומת[ח] ממסכנות שמביא את האדם לידי עניות דאמר מר כל העוסק בבנין מתמסכן: **ראשון ראשון מפרוסם.** כשהיו בונין קצת היה מתרוסס ונופל וחוזרין ובונין והוא נופל: **פי הפסוס בונעו.** נבלע בארץ: **רוח הקדש מבשרתן.** לישראל ואומר למצרים אין מועיל לכם כן ירבה תמיד וכן יפרוץ: **ויקוצו היה דומה להן.** כאילו עייניהם וגופם מלאים קוצים בראותם את ישראל פריס וריבוי: בפרך

ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות. וא"ת הא מצינו מדת פורענות גדולה ממדת טובה דכתיב איכה ילדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה (דברים לב) גבי מדת פורענות וגבי מדה טובה כתיב ורדפו מכם חמשה מאה (ויקרא כו) וי"ל דעדיין גבי מדת פורענות מיירי (ד) דליפה ולא הריגה אבל הכא דכתיב ורדפו מכם חמשה סיפא דקרא ונפלו אויביכם לפניכם לחרב. מספר היסר: [ט]**מרים** המתינה למשה שעה אחת. לאו דוקא נקט שעה אלא שלש שעה או רביע דקתני בתוספתא מדה טובה מרובה ממדת פורענות על אחת המש מאות אבל קשיא לרבי והא במרגליס נפרע מהם יום לשנה יום לשנה אם כן היתה מרובה מדת פורענות ממדה טובה של מריס (י) ועוד בפ"ק דחגיגה (דף ה:) דדרש רבי יוחנן אותי יום יום ילדושון שכל העוסק בתורה אפילו יום אחד כאילו עוסק כל השנה כולה וכן במדת פורענות כתיב (במדבר יד) במספר הימים אשר תרתם את הארץ מ' יום וגו' אלמא דבי הדדי ניהו: שהיתה

לעניין הטובה דבאותה מדה ולעולם [ט]מדה טובה מרובה ממדת פורענות [7]ותתצב אחותו מרחוק א"ר יצחק פסוק זה כולו על שם שכינה נאמר ותתצב דכתיב [8]ויבא ה' ויתיצב וגו' אחותו דכתיב [9]אמור לחכמה אחותי את מרחוק דכתיב [10]מרחוק ה' נראה לי לדעת[כ] דכתיב [11]כי אל דעות ה' מה דכתיב [12]מה ה' אלהיך שואל מעמך יעשה דכתיב [13]כי לא יעשה [ה'] אלהים דבר לו דכתי' [14]ויקרא לו ה' שלום: [15]ויקם מלך חדש וגו' [כא]רב ושמואל חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזירותיו מאן דאמר חדש ממש דכתיב חדש ומאן דאמר שנתחדשו גזירותיו דלא כתיב וימת וימלוך [15]אשר לא ידע את יוסף דהוה דמי כמאן דלא ידע ליה כלל [16]ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל תנא הוא התחיל בעצה תחילה לפיכך לקה תחילה הוא התחיל בעצה דכתיב ויאמר אל עמו לפיכך לקה תחילה כדכתיב [17]ובכה ובעמך ובכל עבדיך [18]הבה נתחכמה לו להם מיבעי ליה א"ר חמא ברבי חנינא באו ונחכם למושיען של ישראל במה נדונם נדונם באש כתיב [19]כי הנה ה' באש יבא וכתיב [20]כי באש ה' נשפט וגו' בחרב כתיב [כ][20]ובחרבו את כל בשר] אלא בואו ונדונם במים [כא]שכבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם שנאמר [21]כי מי נח זאת לי וגו' והן אינן יודעין שעל כל העולם כולו אינו מביא אבל על אומה אחת הוא מביא אי נמי הוא אינו מביא אבל הן באין ונופלין בתוכו וכן הוא אומר [22]ומצרים נסים לקראתו והיינו דא"ר אלעזר מאי דכתיב [23]כי בדבר אשר זדו עליהם בקדירה בשישלו בה נתבשלו [כב]מאי משמע דהאי זדו לישנא דקדירה הוא דכתיב [24]ויזד יעקב נזיד [כג]א"ר חייא בר אבא א"ר סימאי שלשה היו באותה עצה בלעם ואיוב ויתרו בלעם שיעץ נהרג איוב ששתק נידון ביסורין יתרו שברח [כד]זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית שנאמר [25]ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב [26]ובני קיני חתן משה וגו': [18]ונלחם בנו ועלה מן הארץ ועלינו מיבעי ליה א"ר אבא בר כהנא כאדם שמקלל את עצמו ותולה קללתו בחבירו [27]וישימו עליו שרי מסים עליהם מיבעי ליה תנא דבי ר' אלעזר בר' שמעון מלמד שהביאו מלבן ותלו לו לפרעה בצוארו וכל אחד ואחד מישראל שאמר להם איסטנים אני אמרו לו כלום איסטנים אתה יותר מפרעה שרי מסים דבר שמשים (לבנים) למען ענותו בסבלותם [ענותם מיבעי ליה] למען ענותו לפרעה בסבלותם דישראל ויבן ערי מסכנות לפרעה רב ושמואל חד אמר שמסכנות את בעליהן וח"א שממסכנות את בעליהן דאמר מר [כה]כל העוסק בבנין מתמסכן [27]את פיתום ואת רעמסס רב ושמואל חד אמר פיתום שמה ולמה נקרא שמה רעמסס שראשון ראשון [כו]מתרוסס וחד אמר רעמסס שמה ולמה נקרא שמה פיתום שראשון ראשון פי תהום בולעו [28]וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ כן רבו וכן פרצו מיבעי ליה אמר ר"ל רוח הקדש מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ: [28]ויקוצו מפני בני ישראל מלמד שהיו דומין בעיניהם כקוצים [29]ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך

1. כה אמר ה' הנני מקים עליך רעה מביתך וקחתי את נשיך לעיניך ונתתי לרעיך ושכב עם נשיך לעיני השמש הזאת: שמואל ב יב יא
2. ויאמר לו לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשבני דבר וישלחהו מעמק חברון ויבא שכמה: בראשית לז יד
3. ויאמר לאברם ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה: בראשית טו יג
4. ואבשלם לקח ויצב לו בחייו את מצבת אשר בעמק המלך כי אמר אין לי בן בעבור הזכיר שמי ויקרא למצבת על שמו ויקרא לה יד אבשלם עד היום הזה:
שמואל ב יח יח
5. ויולדו לאבשלם שלושה בנים ובת אחת ושמה תמר היא היתה אשה יפת מראה:
שמואל ב יד כז
6. ויאמר אל עבדיו ראו חלקת יואב אל ידי ולו שם שערים לכו והציתותה באש ויצתו עבדי אבשלום את החלקה באש:
שמואל ב יד ל
7. ותתצב אחתו מרחוק לדעה מה יעשה לו:
שמות ב ד
8. ויבא יי ויתיצב ויקרא כפעם בפעם שמואל שמואל ויאמר שמואל דבר כי שמע עבדך:
שמואל א ג ג
9. אמר לחכמה אחתי את ומדע לבינה תקרא:
משלי ז ד
10. מרחוק יי נראה לי ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד:
ירמיהו לא ב
11. אל תרבו תדברו גבהה גבהה יצא עתק מפיכם כי אל דעות יי ולו נתכנו עללות:
שמואל א ב ג
12. ועתה ישראל מה יי אלהיך שאל מעמך כי אם ליראה את יי אלהיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אתו ולעבד את יי אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך: דברים י יב
13. כי לא יעשה אדני אלהים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו:
עמוס ג ז
14. ויבן שם גדעון מזבח ליי ויקרא לו יי שלום עד היום הזה עודנו בעפרת אבי העזרי:
שופטים ו כד
15. ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף:
שמות א ח
16. ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו:
שמות א ט
17. ובכה ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים:
שמות ז כט
18. הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה וגוסף גם הוא על שנאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ:
שמות א י
19. כי הנה יי באש יבוא וכסופתה מרכבתיו להשיב בחמה אפו וגערתו בלהבי אש:
ישעיהו סו טו
20. כי באש יי נשפט ובחרבו את כל בשר ורבו חללי יי: ישעיהו סו טז
21. כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבר מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי מקצף עליך ומגער בך: ישעיהו נד ט
22. ויט משה את ידו על הים וישב הים לפנות בקר לאיתנו ומצרים נסים לקראתו וינער יי את מצרים בתוך הים: שמות יד כז
23. עתה ידעתי כי גדול יי מכל האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם: שמות יח יא
24. ויזד יעקב נזיד ויבא עשו מן השדה והוא עיף: בראשית כה טט
25. ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים שוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב: דברי הימים א ב נה
26. ובני קיני חתן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה אשר בנגב ערד וילך וישב את העם: שופטים א טז
27. ויעלו מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה אשר בנגב ערד וילך וישב את העם: שופטים א טז
28. וכאשר יענו אתו כן ירבה וכן יפרץ ויקצו מפני בני ישראל: שמות א יב
29. ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך: שמות א יג

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כי בא"ש וכו' גמול הס"ד ותמ"ל מ"ה נדונם במים כל הבן הילוד וגו' הס"ד: (ב) ד"ה יוסבי וכו' יעבץ אדם גדול וכו' ישראל לאמר אם כרך: (ג) ד"ה שממסכנות וכו' דאמר מר ביבמות כל העוסק: (ד) תוס' ד"ה לעולם וכו' ברדיפה ולא בהריגה:

מוסף רש"י

מדה טובה מרובה. רבה על מכתתה, מדה טובה מרובה על הרעה חמש מאות בה, שבמדה טובה נאמר (שמות לד) נוצר חסד לאלפים ובמדת פורענות הוא אומר על שלשים ועל רבעים (יומא עו.).
ומשפחות סופרים. והלא קרא מפרש ליה כולי בספיפי בפרשת ויאמר משה לאומכ (סנהדרין קד.). המה הקינים. וקינים אלו בניו של יתרו, דכתיב ובני קיני חותן משה, ובניו של יתרו הן הן בניו של רכב, דכתיב הקינים הבאים מבית אבי בית רכב, וכתיב (ירמיה לה) ובית הרכבים אמר יהונדב בן רכב אבינו לא יגרע איש מיהונדב בן רכב עומד לפני כל הימים, ואמרינן בספיפי אפשר נכרים הם ונכנסין לסיכל, והרי כל ישראל לא נכנסו לסיכל, אלא שהיו יושבין בסנהדרין ומורין בדברי תורה. ותולה קללתו בחבירו. והרי הוא כאילו כתב ועלינו מן הארץ והם הרבות (שמות א י). מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ. אמר אומרים כן כן ירבה ואחי אומר כן ירבה (שם א יב).

תוספות שאנץ

יעבץ אדם גדול היה בתורה. תרעתים מפרש בספרי ששמעו תרועה בהר סיני ל"א תרעתים על שם שהיו יושבין בשערי (ב"ד) [ירושלים] תרעתים זקני שער. שמעתים ששמעו מצות אביהם דבבני יונדב בן רכב משתעי [קרא] והם היו מבני בניו של יתרו. סוכתים על שהיו יושבין בסוכות כדכתיב ונשב באהלים. וקרי משפחות סופרים דהיינו סנהדרין ל"ה: שמסכנות לבעליהן.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

בפרך בפה רך. משכוס בדברים ובשכר על שהרגילוס לעבודה: **בפריכה.** בשבירו גוף ומתניס וחזקה: ה"ג **בעבודה קשה אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן שהיו מחליפין וכו'.** וזו היא קשה שלא היו רגילים בכך: **ונמאן דאמר** (א) בפרך קמא בפה רך האי בפרך בתרא ודאי פריכה היא דהכתיב וימררו: **ושופטות.** כשמושיבין הסיר על גבי כירה קרי לה שפיתה: **אחת של חמין.** לרמוז רגלי בעליהן בשדה: **בין שפתים.** בין מגרי השדות מקומות צנועין. מגר גבול השדה גבוה מכאן וחבירו מכאן וחריץ באמצע: **יונה.** ישראל שנאמר יונתי תמתי (שיר ו): **עוררתיך.** לאת ממעי אמך: **תבלתך.** לשון חבלי יולדה (הושע יג): **מנקה.** מנקה: **משפר.** כמו שעושין לתיבוקות ליישב את איבריהם ולתקנן שיתקין מלבר הלידה: **לא כרת שרך.** לא היה לך מיילדת לחתוך טיבור הולד: **למשעי.** להמליק בשר. כמו חלקת לוחריו (בראשית כז) שעיעות: **עגולין.** כעין ככר עגול: **נעשה להן נס:** רבבה **כלמת השדה.** גדילים מן הארץ כלמת השדה: **ותבאי.** לבית אביך: **הס הכירוהו.** שרצו שכינתו בכר: **זה אלי.** שראיתי בכר: **אליעזר.** בת עמינדב אשתו של אהרן: **שהיתה פועה לוה.** משעשעת אומו כדרך שמשחקים לתיבוקות בדברים ערבים לשעשעו: **פועה.** לועקת כמו כיולדה אפעה (ישעיה מב): ה"ג **ורא'יתן על האבנים אמר רבי יוחנן סימן גדול מסר להן בשעה שכורעת לילד יריכותיה מצטננות כאבנים ד"א על האבנים כדכתיב ואדר בית היוצר וגו' מה יוצר זה ירך מכאן כו':** **סימן גדול.** שלא תטלנו האם ותחביאנו ותאמר נפל היה זה לכם הסימן של לידה ואז תטלוהו ותהרגוהו. ד"א להכי קרי ליה למשבר של אשה אבנים כדכתיב גבי יוצר כלי חרס אבנים ואשה נמי ליוצר דמיא: **סדן.** עץ עב שעליו יושב ומגלגל הבנים לעשותן בדפוס הכלי לפי גדלו וקטנו: **סימן גדול מסר להם.** ורא'יתן על האבנים אם בן הוא שם אתן יכולות לראות מיד אם בן הוא בלא שום הגבהה: **בן פניה למעה.** כדרך תשמישו: **בת פניה למעלה.** כדרך תשמישתה. והכי מפרש במסכת נדה (דף לא.): **אליהן.** משמע על עיסקי ביאה. לשון ויבא אליה (בראשית כט): **ותחיין.** הוה ליה למיכתב ולא המיתו הילדים ותחיין משמע שהיו מסייעין להחיותן שהיו טומנות אותן בבתיהן ומגדלות אותם: **אי נימא חיות ממש.** מילדות: **כחיה נמשלה.** ותיה השדה אינה צריכה למילדת: **דכתיב ביה כתיב ביה.** מי שכתוב בו שנקרא בשם בהמה ותיה הרי כתיב בו ושאין כתיב בו הרי כתיב בכל כנסייתן יחד מה אמך לביא בין אריות רבצה אמך כנסת ישראל כולה נקראת לביאה: **אהרן ומשה.** שילאו מיוכבד: **ותמת עזובה אשה אחת הלב.** והיא מריס. ולקמן (ב) מפרש למה נקראת שמה עזובה. והאי ותמת שנטטרעה: **ויקח לו הלב אם אפרת.** לאחר שנתרפאת חזר ולקחה לו. אלמא אפרת קרי מריס וכתיב בדוד בן איש אפרתי: **והלב בן חצרון.** פסוק הוא בדברי הימים: (ג) **בן יפונה בן שנפנה מעלה מרגלים.** תירגומא הוא דקא מתרגם. לעולה בן חצרון הוא דקא נקרא בן יפונה על שם מעשיו: ה"ג **ואלפי בן קנז הוא: תורגו דקנז.** בן אשתו של קנז היה הלב ונמצא עתניאל אחיו מאמו: דיקא

שהיתה פועה לוה. פירש רבינו חננאל (ד) לוחשת לחיש ויולא הולד כמו שעושים אלו עכשיו באזני האשה: אחריס

בפרך רבי אלעזר אמר בפה רך רבי שמואל בר נחמני אמר בפריכה [1] וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים וגו' אמר רבא בתחילה בחומר ובלבנים ולבסוף ובכל עבודה בשדה את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים ולמ"ד נמי התם בפה רך הכא ודאי בפריכה דרש (ה) רב עוירא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים (ו) בשעה שהולכות לשאוב מים הקב"ה מזמן להם דגים קטנים בכדיהן ושואבות מחצה מים ומחצה דגים ובאות ושופתות שתי קדירות אחת של חמין ואחת של דגים ומוליכות אצל בעליהן לשדה ומרחיצות אותן וסכות אותן ומאכילות אותן ומשקות אותן ונזקקות להן בין שפתים שנאמר [2] אם תשכבון בין שפתים וגו' בשכר תשכבון בין שפתים זכו ישראל לביזת מצרים שנאמר [2] כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ וכיון שמתעברות באות לבתיהם וכיון שמגיע זמן מולדיהן הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח שנאמר [3] תחת התפוח עוררתיך (ז) וגו' והקב"ה שולח משמי מרום מי שמנקיר ומשפיר אותן כחיה זו שמשפרת את הולד שנאמר [4] ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך ובמים לא רחצת למשעי וגו' (ח) ומלקט להן שני עגולין אחד של שמן ואחד של דבש שנאמר [5] ויניקהו דבש מסלע ושמן וגו' וכיון שמכירין בהן מצרים באין להורגן ונעשה להם נס ונבלעין בקרקע ומביאין שוורים וחורשין על גבן שנאמר [6] על גבי חרשו חורשים וגו' לאחר שהולכין היו מבצבצין ויוצאין כעשב השדה שנאמר [7] רבבה כצמח השדה נתתיך וכיון שמתגדלין באין עדרים עדרים לבתיהן שנאמר [7] ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדים אל תקרי בעדי עדים אלא בעדרי עדרים וכשנגלה הקב"ה על הים הם הכירוהו תחלה שנאמר [8] זה אלי ואנוהו [9] ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות וגו' רב ושמואל חד אמר אשה ובתה וחד אמר כלה וחמותה מ"ד אשה ובתה יוכבד ומרים ומ"ד כלה וחמותה יוכבד ואלישבע תניא כמ"ד אשה ובתה דתניא שפרה זו יוכבד ולמה נקרא שמה שפרה שמשפרת את הולד ד"א שפרה שפרו ורבו ישראל בימיה פועה זו מרים ולמה נקרא שמה פועה שהיתה פועה (ט) (ומוציאה את הולד) ד"א פועה שהיתה פועה ברוח הקודש ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל [10] ויאמר בילדכן את העבריות וגו' מאי אבנים א"ר חנן סימן גדול מסר להן אמר להן בשעה שכורעת לילד יריכותיה מצטננות כאבנים ואית דאמר כדכתיב [11] ואדר בית היוצר והנה הוא עושה מלאכה על האבנים מה יוצר זה ירך מכאן וירך מכאן וסדן באמצע אף אשה ירך מכאן וירך מכאן והולד באמצע [10] אם בן הוא והמתן אותו א"ר חנינא סימן גדול מסר להן בן פניו למטה בת פניה למעלה [12] ותיראן המילדות את האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן וגו' להן מיבעי ליה א"ר יוסי בר' חנינא מלמד שתבען לדבר עבירה ולא נתבעו [12] ותחיין את הילדים תנא לא דיין שלא המיתו אותן אלא שהיו מספיקות להם מים ומזון [13] ותאמרן המילדות אל פרעה כי לא כנשים וגו' מאי חיות אילימא חיות ממש אטו חיה מי לא צריכה חיה אחריתי לאולודה אלא אמרו לו אומה זו כחיה נמשלה יהודה [14] גור אריה דן [15] יהי דן נחש נפתלי [16] אילה שלוחה יששכר [17] חמור גרם יוסף [18] בכור שור בנימין [19] זאב יטרף דכתיב ביה כתיב ביה ודלא כתיב ביה כתיב (ביה) [20] מה אמך לביא בין אריות רבצה וגו' [21] ויהי כי יראו המילדות את האלהים ויעש להם בתים רב ושמואל חד אמר בתי כהונה ולויה וחד אמר בתי מלכות מ"ד בתי כהונה ולויה אהרן ומשה ומ"ד בתי מלכות דוד נמי ממרים קאתי דכתיב [22] ותמת עזובה (אשת כלב) ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור וכתיב [23] ודוד בן איש אפרתי וגו': [24] וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות ואלה בניה ישר ושובב וארדון בן חצרון [25] בן יפנה הוא בן שפנה מעצת מרגלים ואכתי בן קנז הוא דכתיב [26] וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב (ו) אמר רבא חורגו דקנז הוה דיקא

1. וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ: שמות א יד
2. אִם תִּשְׁכָּבוּן בֵּין שִׁפְתָיִם כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ: תהלים סח יד
3. מִי זֹאת עֹלָה מִן הַמִּדְבָּר מִתְרַפֶּקֶת עַל דּוֹדָהּ תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ שָׁמָּה חִבְּלָתְךָ אִמֶּךָ שָׁמָּה חִבְּלָה יָלְדָתְךָ: שיר השירים ח ה
4. וּמוֹלַדְוֹתַיִךְ בְּיוֹם הִוּלֶּדֶת אֹתָךְ לֹא כָּת שָׂרֵךְ וּבַמַּיִם לֹא רֻחַצְתְּ לְמִשְׁעִי וָהָמְלֵחַ לֹא הָמְלַחַתְּ וְהָחְתֵּל לֹא חֻתָּלְתְּ: יחזקאל טז ד
5. יַרְכִּבֵהוּ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר: דברים לב יג
6. עַל גַּבֵּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים הֶאֱרִיכוּ לְמַעֲנִיתָם: תהלים קכט ג
7. רִבָּבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בְּעָדִי עֲדָיִים שָׁדַיִם נָכֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ וְאַתְּ עֵרֹם וְעֶרְיָה: יחזקאל טז ז
8. עֻזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ: שמות טו ב
9. וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת אֲשֶׁר שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה: שמות א טו
10. וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל הָאָבְנָיִם אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ וְאִם בַּת הִיא וָחָיָה: שמות א טז
11. וְאָדָר בֵּית הַיּוֹצֵר וְהִנֵּה הוּא עֹשֶׂה מְלָאכָה עַל הָאֲבָנָיִם: ירמיהו יח ג
12. וַתִּירֶאן הַמְיַלְּדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַתְּחַיֶּין אֶת הַיְלָדִים: שמות א יז
13. וַתֹּאמַרְן הַמְיַלְּדֹת אֶל פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים הַמִּצְרִית הָעִבְרִית כִּי חָיוֹת הֵנָּה בְּטֶרֶם תָּבוֹא אֲלֵהֶן הַמְיַלֶּדֶת וְיָלָדוּ: שמות א יט
14. גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה מִטֶּרֶף בְּנִי עָלִיתָ כָּרַע רָבַץ כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ: בראשית מט ט
15. יְהִי דָן נָחָשׁ עֲלֵי דֶרֶךְ שְׁפִיפֹן עֲלֵי אֹרַח הַנֹּשֵׁךְ עִקְּבֵי סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר: בראשית מט יז
16. נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי שָׁפָר: בראשית מט כא
17. יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם בראשית מט יד
18. בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגֵּח יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה: דברים לג יז
19. בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד וְלָעֶרֶב יְחַלֵּק שָׁלָל: בראשית מט כז
20. וְאָמַרְתָּ מָה אִמֶּךָ לְבִיא בֵּין אֲרָיוֹת רָבְצָה בְּתוֹךְ כְּפִרִים רִבְּתָה גּוֹרֶיהָ: יחזקאל יט ב
21. וַיְהִי כִּי יָרְאוּ הַמְיַלְּדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים: שמות א כא
22. וַתָּמָת עֲזוּבָה וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אֶפְרַת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר: דברי הימים א ב יט
23. וְדָוִד בֶּן אִישׁ אֶפְרָתִי הַזֶּה מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה וּשְׁמוֹ יִשַׁי וְלוֹ שְׁמֹנֶה בָנִים וְהָאִישׁ בִּימֵי שָׁאוּל זָקֵן בָּא בָאֲנָשִׁים: שמואל א יז יב
24. וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת עֲזוּבָה אִשָּׁה וְאֶת יְרִיעוֹת וְאֵלֶּה בָנֶיהָ יֶשֶׁר וְשׁוֹבָב וְאַרְדּוֹן: דברי הימים א ב יח
25. לְמֹשֶׁה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה: במדבר יג ו
26. וּיִלְכְּדָהּ עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז אֲחִי כָּלֵב הַקָּטֹן מִמֶּנּוּ וַיִּתֶּן לוֹ אֶת עַכְסָה בִתּוֹ לְאִשָּׁה: שופטים א יג

(א) ס"א רבי עקיבא. רש"ל. (ב) יומא עה., (ג) שמה תבלתך אמן, (ד) ס"א ונתן לסם. רש"ל, (ה) ס"א ל"ג. (ו) [תמוה מז. ע"ש], (ז) [דף יב.], (ח) [וכ"כ בעיון ערך פע ל' ע"ש],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ולמאן דאמר נמי בפרך: (ב) ד"ה וכלב וכו' הימים הס"ד ואמ"כ מ"ה בן שנפנה כ"ל ותיבות בן יפונה נמחק:

מוסף רש"י

שהיתה פועה. שפועה ומדברת והוגה לולד כדרך הנשים המפייסות תינוק הבוכה (שמות א טו). חורגו דקנז הוה. וילדה לו אמו של כלב את עתניאל (במדבר לב יב).

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

דיקא נמי דכתיב הקניזי ש"מ עזובה זו מרים ולמה נקרא שמה עזובה שהכל עזובה מתחילתה הוליד והלא מינסב הוה נסיב לה א"ר יוחנן כל הנושא אשה לשם שמים מעלה עליו הכתוב כאילו ילדה יריעות שהיו פניה דומין ליריעות ואלה בניה אל תקרי בניה אלא בוניה ישר שישר את עצמו שובב ששיבב את יצרו וארדון שרדה את יצרו ואיכא דאמרי על שהיו פניה דומין לורד ולאשחור אבי תקוע היו שתי נשים חלאה ונערה אשחור זה כלב ולמה נקרא שמו אשחור שהושחרו פניו בתעניות אבי שנעשה לה כאב תקוע שתקע את לבו לאביו שבשמים היו שתי נשים נעשה מרים כשתי נשים חלאה ונערה לא חלאה ונערה הואי אלא בתחילה חלאה ולבסוף נערה ובני חלאה צרת וצהר ואתנן צרת שנעשית צרה לחברותיה צהר שהיו פניה דומין כצהרים אתנן שכל הרואה אותה מוליך אתנן לאשתו ויצו פרעה לכל עמו א"ר יוסי בר' חנינא אף על עמו גזר ואמר ר"י בר' חנינא שלש גזירות גזר בתחילה אם בן הוא והמתן אותו ולבסוף כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו ולבסוף אף על עמו גזר ויילך איש מבית לוי להיכן הלך אמר רב יהודה בר זבינא שהלך בעצת בתו תנא עמרם גדול הדור היה כיון (שראה שאמר) פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו אמר לשוא אנו עמלין עמד וגירש את אשתו עמדו כולן וגירשו את נשותיהן אמרה לו בתו אבא קשה גזירתך יותר משל פרעה שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקיבות פרעה לא גזר אלא בעוה"ז ואתה בעוה"ז ולעוה"ב פרעה הרשע ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת אתה צדיק בודאי שגזירתך מתקיימת שנאמר ותגזר אומר ויקם לך עמד והחזיר את אשתו עמדו כולן והחזירו את נשותיהן ויקח מיבעי ליה א"ר יהודה בר זבינא שעשה לו מעשה ליקוחין הושיבה באפריון ואהרן ומרים מרקדין לפניה ומלאכי השרת אמרו אם הבנים שמחה את בת לוי אפשר בת מאה ושלשים שנה הויא וקרי לה בת דא"ר חמא בר' חנינא זו יוכבד שהורתה בדרך ולידתה בין החומות שנאמר אשר ילדה אותה ללוי במצרים לידתה במצרים ואין הורתה במצרים א"ר יהודה שנולדו בה סימני נערות ותהר האשה ותלד בן והא הות מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא א"ר יהודה בר זבינא מקיש לידתה להורתה מה הורתה שלא בצער אף לידתה שלא בצער מכאן לנשים צדקניות שלא היו בפיתקה של חוה ותרא אותו כי טוב הוא תניא ר"מ אומר טוב שמו ר' יהודה אומר טוביה שמו רבי נחמיה אומר הגון לנביאות אחרים אומרים נולד כשהוא מהול וחכמים אומרים בשעה שנולד משה נתמלא הבית כולו אור כתיב הכא ותרא אותו כי טוב הוא וכתיב התם וירא אלהים את האור כי טוב ותצפנהו שלשה ירחים דלא מנו מצרים אלא משעה דאהדרה והיא הות מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא ולא יכלה עוד הצפינו אמאי תצפניה ותיזיל אלא כל היכא דהוו שמעי מצראי דמתיליד ינוקא ממטו ינוקא התם כי היכי דלישמעינהו ומעוי (בהדיהו) דכתיב אחזו לנו שועלים שועלים קטנים וגו' ותקח לו תבת גומא מאי שנא גומא א"ר אלעזר מיכן לצדיקים שממונם חביב עליהן יותר מגופן וכל כך למה לפי שאין פושטין ידיהן בגזל רבי שמואל בר נחמני אמר דבר רך שיכול לעמוד בפני דבר רך ובפני דבר קשה ותחמרה בחמר ובזפת תנא חמר מבפנים וזפת מבחוץ כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע ותשם בה את הילד ותשם בסוף רבי אלעזר אומר ים סוף רבי שמואל בר נחמני אמר

אחרים אומרים נולד כשהוא מהול. ומקשים מדקאמר ר"מ טוב שמו מכלל דאחרים לאו היינו ר"מ ובשלהי הוריות (דף יג.) אמר דאסקוה לר"מ אחרים ובפ"ק דברכות (דף ט.) בגמרא מאימתי קורין שמע בשחרית (ד) אפליגו ר"מ ואחרים וא"ל שראה בקונטרס לרפא שמועות שקיבל מאליעזר בן אבויה קבעוס בשם אחרים מפני שהיה שמו אחר אבל שאר שמועות קבעוס בשמו ולא מסתברא דהא לרבי נתן אסקו יש אומרים ואית לך שכל שמועותיו קבעו כך ולר"מ נמי עשו כיולא בו אלא נראה לאחר דאסקיוהו אחרים חזר בו ואמר נולד כשהוא מהול וכן בפ' קמא דברכות (ה):

חמר מבחוץ וזפת מבפנים. פירש רבי בשם ר"ש בר קלונימוס זה וזה בתוך התיבה והחמר היה מכסה את הזפת אבל מבחוץ לא זיפתה שלא ילגיש כי הגומא דומה לקנה היאור ולא יכחיש התיבה בתוך קנה היאור: בשבילי

דיקא נמי דכתיב: קרא אחרינא. כי משתעי בכלב לא קרייה בן קנו דכתיב בעתניאל [שופטים א] אלא הקניזי מאנשי ביתו ומגידוליו של קנו: **עזובה שכל עזובה.** שמתחילה חולנית היתה כדקרי לה הכא יריעות [דה"א ד] ולקמן קרי לה נמי חלאה [דה"א ג] ועזובה שעזובה כל בחורי ישראל מלישא אותה: **והא מיסב נסבה.** כדכתיב ותמת עזובה ויקח לו וגו' [שם] אלמא איתתיה הוה: **לשם שמים.** כגון זו שהיתה חולה ועשה לשם שמים שבדק בתחיה אהרן ומשה ורפא אותם לדיקים ורוב בנים דומין לאחי האם בב"ב בים נוחלין (דף קי.): **ליריעות.** בלי תואר אדמומית דמחמת חוליה היתה ירקרוקת: **בוניה.** אלו שמות בעלה שבנאה ועשאה מבונה כשאר נשים בנישואין ובנים ישר ושובב וארדון (ו): **שיישר את עצמו.** מלטעות את טעות המרגלים: **ששיבב את עצמו.** מעצלתן. לשון הכת השובבה (ירמיה לא) יולאנית ומורלדת. (ז) והכי נמי קרי ליה מרד בקרא אחרינא על שם שמרד בעצת מרגלים (ח): **שרדה בילדו.** שהיה מסיתו לטעות עמהן: **שהושחרו פניו.** שקבל עליו תעניות הרבה שיגלל מעצת מרגלים: **שנעשה לה לאב.** להתעסק בה ברפואות ומזונות הצריכין לחולה: **שתקע את לבו לאביו שבשמים.** אלא להיות בעצת מרגלים: **חלאה.** חולי: **ולבסוף נערה.** שנתרפאה מחליה וחזרה בתואר פניה כנערה: **ובני חלאה.** ובנייני חלאה (ח) שנבנית ונתרפאת משובחין היו להיות צרת ולהר ואתנן: **צרה לחברותיה.** מתקנאות ביופיה: **מוליך אתנן לאשתו.** שהיה מתאוה למשכב נשים: **אף על עמו גזר.** דרש רבי תנחומא (ט) יום שנולד משה אמרו איטגוגיניו היום נולד מושיען של ישראל ואין אנו יודעים אם מצרי הוא או יהודי ועמד וקיבץ כל עמו ובקש מהן ליתן לו הנולדים בו ביום וגזר אף על עמו: **בתחילה והמתן אותו.** לא הושיב שומרים אלא סמך על המילדות: **תשליכוהו.** שהושיב שומרין וקסדורין לדבר: **ולבסוף על עמו.** כדפרישית. וכיון שעבר היום ועדיין רוחין איטגוגיניו אלא לקה העמיד הגזירה עד יום שהושלך ליאור: **גדול הדור היה.** והיו הכל נשמעין לדבריו: **על הזכרים ועל הנקיבות.** אלא יולדו לא זכר ולא נקיבה: **אלא בעולם הזה.** שנולדים ומתים וחוזרים וחיים הן לעוה"ב. אתה גזרת בעולם הזה ובעולם הבא שכיון שאינם נולדים אינן באין לעולם הבא: **בת מאה ושלשים.** כדמפרש וחזיל שנולדה בילידתן למצרים וישראל עמדו שם ר"י שנה ומשנולד משה לא נתעכבו אלא פ' שנים כדכתיב ומשה בן שמונים שנה וגו' בדברים אל פרעה (שמות ז) ואותה שנה ילאו נמלא שעברו מילידתם עד שנולד משה ק"ל שנה וכשהחזיר עמרם את יוכבד (א) היתה מעוברת ממשה כדאמרינן לקמן בשמעתין: **דאמר רבי חמא.** בית נוחלין (ב): **זו יוכבד.** בפרטן של יורדי מצריים (ג) אתה מוצא שבעים חסר אחת ובכללן אתה אומר הבאה מצרימה שבעים (ד) זו יוכבד שהשלימה מנינן בכניסתן לעיר: **סימני נערות.** חזרה לימי עלומיה באורח כנשים ובתואר פניה ופשטו הקמטים: (ה) **והיא הוא מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא.** מקמי דאהדרה כדלקמן: **מקיש לידתה וכו'.** לא נכתב הכיון זה אלא לדרוש כך: **בפיתקה של חוה.** בגזר דין שלה ושטר גזירות קללתה דעלבון והכיון: **הגון לנביאות.** ראתה ברוח הקודש שעתיד [להיות הגון] לנבואה: **ותצפנהו שלשה ירחים.** שלשה חדשים יכלה להצפינו אלא הלכו המצרים לבדוק אחריה אלא לסוף תשעה חדשים משהחזירה והיא הוה מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא ומהכא נפקא לן: **אמאי תצפניה ותיזיל.** מאחר שצפון במסתרים היה כדכתיב ותצפנהו מה יש לה לדאג: **ומעוי הדהו.** ולועק שם ודרך תינוק לצעוק כששומע קול תינוק חביבו: **אחזו לנו שועלים.** בת קול אומר למי היה אחזו לנו שועלים הקטנים (ו) המחבלים את הכרמים בהיותם סמדר בעוד הפרי קטן: **שחביב עליהן ממונן.** שדמיו מועטין ואף על פי שהיה משתמר גופו יותר בשל עלים שקשים וחזקים: **דבר רך.** בזה הוא משתמר יפה מן הכל לפי שהדבר הקשה כשהמים מוליכין אותו בחזקה (ז) הוא נתקל והוא נישוף ונשבר אבל דבר קל נתקל ונזדקר באבן לאחוריו: **ריח רע.** של זפת:

אגם

מגס

1. על כֵּן הָיְתָה חֲבֵרוֹן לְכָלֵב בֶּן יְפֻנֶּה הַקֵּנִזִּי לַנְחָלָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה יַעַן אֲשֶׁר מִלֵּא אַחֲרֵי יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: יהושע יד יד
2. וּלְאַשְׁחּוּר אֲבִי תְקוֹעַ הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים חֵלְאָה וְנַעֲרָה:
דברי הימים א ד ה
3. וּבְנֵי חֵלְאָה צֶרֶת וְצֹחַר וְאִתְנָן:
דברי הימים א ד ז
4. וַיְצַו פַּרְעֹה לְכָל עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל הַבַּת תְּחַיּוּן:
שמות א כב
5. וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת בַּת לֵוִי:
שמות ב א
6. וַתִּגְזֹר אוֹמֶר וַיָּקָם לָךְ וְעַל דַּרְכֵּיךְ נָגַהּ אוֹר:
איוב כב כח
7. מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּ יָהּ:
תהלים קיג ט
8. וְשֵׁם אִשֶּׁת עַמְרָם יוֹכֶבֶד בַּת לֵוִי אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם וַתֵּלֶד לְעַמְרָם אֶת אַהֲרֹן וְאֶת מֹשֶׁה וְאֶת מִרְיָם אֲחֹתָם: במדבר כו נט
9. וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים: שמות ב ב
10. וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: בראשית א ד
11. וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ וַתִּקַּח לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא וַתְּחַמְּרָה בַחֵמָר וּבַזָּפֶת וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף עַל שְׂפַת הַיְאֹר: שמות ב ג
12. אֲחֹזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים שׁוּעָלִים קְטַנִּים מַחְבִּלִים כְּרָמִים וּכְרָמֵינוּ סְמָדֶר:
שיר השירים ב טו

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בת מלא וכו' אם יוכבד כבר היתה: (ב) ד"ה אחזו וכו' הקטנים שהיו מחבלים: (ג) ד"ה דבר רך וכו' והוא נתקל באבן הוא נישוף ונשבר אבל דבר רך נתקל ונזדקר לאחוריו: (ד) תוס' ד"ה אחרים וכו' אפליגו ר"מ. נ"ב עיין בב"ב דף טו ודף לג בתוס' ד"ה מאן ר"ל שם תילו קושיא זו:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ששיבב את עצמו כו' וה"נ קרי ליה מרד. דס"א ד יח:

מוסף רש"י

וקרי לה בת. אשה הוה ליה למיכתב, ומגלן דבת מאה ושלשים היתה, דא"ר חמא בר' חנינא זו יוכבד כו'. וכת לוי דקאמר קרא היינו בת לוי ממש, בתו של לוי, והא דלא קאמיר לה בהדיא לפי שלא באה למצרים אלא בבטן אמה ולידתה בין החומות, כלומר בתוך מצרים, ומשום דקאמר בדרך גבי הורתה, קאמר ממי בין החומות גבי לידתה (רשב"ם ב"ב קב.). אשר ילדה. קרא יתירא הוא דהא כבר כתיב בת לוי (שם קב.). לידתה במצרים. כשנכנסו לתוך החומה ילדתה והיא השלימה מנין שבעים (במדבר כו נט). אלא משעה דאהדרה. שמנו לה המצריים מיום שהחזירה והיא ילדתו לששה חדשים ויום אחד, שהיולדת לשבעה יולדת למקוטעין והם בדקו אחריה לסוף תשעה (שמות ב ג).

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ה. וגשל, © כל הזכויות שמורות